

پیش‌گفتار

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «ان لربکم فی ایام دهرکم نفعات، الا فتمرضوا لها»؛
«همانا از سوی پروردگار شما در دوران زندگی نسیم‌های رحمت ویژه‌ای وزیدین منی‌گیرد؛ هان!
خود را در معرض آن‌ها قرار دهید» (بحارالانوار، ج ۷۱، ص ۲۲۱).
تأمل در مفاد این حدیث شریف، هر انسان با ایمان و خردمندی را وامی‌دارد تا علاوه بر
استفاده از عنایات مستمر الهی، با جستجو در ایام زندگی، نشانی از وزش نفعات روح بخش
ربّانی یافته و خود و دیگران را در معرض آن‌ها قرار دهد.
نام‌گذاری سال ۱۳۷۹ به نام مبارک امیرالمؤمنین علی علیه السلام از سوی رهبر فرزانه انقلاب
اسلامی را شاید بتوان سنت حسنه‌ای دانست که زمینه تحقق مصداق آشکار این سنت الهی را در
جامعه اسلامی فراهم ساخت و باعث انتشار روزافزون عطر روح بخش نام و کلام و سیره آن امام
همام در فضای فرهنگی جامعه گشت.
در این میان، مشتاقان اعتلاء و ترویج تربیت اسلامی بر مبنای مکتب اهل بیت علیهم السلام، خدای
منان را بی‌نهایت شاکرند که به جمعی از ایشان توفیق بخشید تا با استفاده مناسب از این فرصت،
اندیشه برگزاری همایش علمی - کاربردی «تربیت در سیره و کلام امام علی علیه السلام» را در این سال با
امید به عنایت ویژه آن حضرت عملی سازند.

برگزاری این همایش با مسئولیت مرکز مطالعات تربیت اسلامی وابسته به معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش و همکاری فعال پژوهشکده حوزه و دانشگاه، پژوهشکده تعلیم و تربیت، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران و مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی علیه السلام، معطوف به تحقق اهداف اصلی زیر بود:

- استخراج و تدوین آموزه‌های تربیتی از سیره و کلام امام علی علیه السلام؛

- بررسی شیوه‌های اشاعه و کاربرد آرای تربیتی امام علی علیه السلام در نهادهای آموزشی به ویژه نظام آموزش و پرورش؛

- بررسی شیوه‌های معرفی ابعاد تربیتی شخصیت امام علی علیه السلام به دانش‌آموزان؛

- آسیب‌شناسی نظام تعلیم و تربیت کشور بر اساس مؤلفه‌های تربیتی استخراج شده از سیره و کلام امام علی علیه السلام.

هیأت علمی همایش مرکب از اساتید حوزه و دانشگاه و صاحب‌نظران آموزش و پرورش به منظور شرکت گسترده تربیت پژوهان حوزه و دانشگاه فراخوان مقالات را در تیر ماه سال ۷۹ با رایزه عنوان و موضوعات پیشنهادی در هفت محور کلی ذیل اعلام نمود:

۱- مبانی تعلیم و تربیت اسلامی

۲- اهداف تعلیم و تربیت

۳- محتوای تربیت

۴- ساختارهای تربیت (با تأکید بر تربیت سیاسی، اجتماعی)

۵- اصول، روش‌ها و فنون تربیت

۶- امام علی علیه السلام اسوه و الگوی کامل تربیت اسلامی

۷- آسیب‌شناسی تعلیم و تربیت

استقبال چشم‌گیر فرهیختگان حوزه و دانشگاه باعث شد که در مهلت مقرر، ۱۳۳ چکیده مقاله به دبیرخانه همایش واصل شود که پس از ارزیابی توسط اعضای محترم هیأت علمی، ۷۰ چکیده مقاله برای درج در کتاب چکیده مقالات برگزیده شد و هیأت علمی برای تکمیل و اصلاح برخی مقالات، توصیه‌هایی را به صاحبان آن‌ها ارائه نمود. در نهایت نیز ۴۴ مقاله تکمیل شده، توسط اعضای هیأت علمی برگزیده شدند که از این میان، بر اساس اولویت‌های مورد نظر، ۱۷ مقاله جهت ارائه در صحن همایش انتخاب گردید.

به این ترتیب با توجه به مقدمات انجام شده، اجلاس همایش تربیت در سیره و کلام امام علی علیه السلام در روزهای ۱۰ و ۱۱ اسفند ماه سال ۷۹، در هفته بزرگداشت تربیت اسلامی و امور تربیتی با حضور استادان و دانش پژوهان حوزه و دانشگاه، جمع زیادی از کارشناسان پژوهشی و ستادی وزارت آموزش و پرورش و ادارات کل آموزش و پرورش استانها، در شهر قم برگزار گردید.

از فعالیت‌های قابل توجه و شایان ذکری که به همت دبیرخانه همایش به منظور تحقق بهتر اهداف علمی همایش صورت پذیرفت، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. انجام گفتگوهای علمی با تعدادی از استادان برجسته حوزه و دانشگاه در زمینه مباحث تربیتی از دیدگاه امام علی علیه السلام، که حاصل آن در قالب کتاب «مجموعه گفتگوهای همایش»، در زمان برگزاری اجلاس همایش منتشر گردید.

۲. تدوین یک جلد کتاب چکیده مقالات همایش مشتمل بر ۷۰ عنوان خلاصه مقالات واصله به دبیرخانه همایش و انتشار و توزیع آن همزمان با برپایی همایش.

۳. انجام دو تحقیق توصیفی در زمینه بررسی ابعاد و آثار فعالیت‌های انجام شده در جهت آشنایی دانش‌آموزان با شخصیت و زندگی امام علی علیه السلام به سفارش دبیرخانه همایش، توسط گروه تعلیم و تربیت اسلامی پژوهشکده تعلیم و تربیت.

۴. ترجمه مقالاتی از نویسندگان برگزیده عرب در مورد شخصیت، سیره و کلام امام علی علیه السلام به منظور آشنایی محققان تربیتی یا دیدگاه‌های نویسندگان سایر کشورها در مورد امام علی علیه السلام.

۵. انتشار خبرنامه همایش که علاوه بر معرفی اهداف برگزاری همایش و تلاش‌های انجام شده، حاوی مطالب متنوعی در زمینه ابعاد تربیتی زندگی امام علی علیه السلام از جمله معرفی کتاب‌ها و آثار منتشره در این خصوص بود.

کتابی نیز که اکنون پیش روی شماست، مقالات برگزیده «همایش تربیت در سیره و کلام امام علی علیه السلام» است که پس از تلاش مستمر عزیزان دست‌اندرکار همایش، در قالب «کتاب چهارم تربیت اسلامی» از سوی «مرکز مطالعات تربیت اسلامی» تقدیم اساتید حوزه و دانشگاه، فرهیختگان، صاحب‌نظران، دانش‌پژوهان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت می‌گردد.

مجموعه حاضر شامل ۲۹ مقاله تألیفی، یک ترجمه و گزارشی از سه پژوهش انجام شده است که مقالات تألیفی بر حسب موضوع در سه بخش: «مبانی و اهداف»، «اصول و روش‌ها» و «ساحت‌های تربیت» مرتب شده‌اند.

شایان ذکر است که در گزینش این مجموعه، سعی شده است تا حد امکان نکات زیر رعایت شود:

۱- توجه به اهداف برگزاری همایش و محورهای فراخوان مقالات، به صورتی که همه آن‌ها تا حدودی پوشش داده شوند.

۲- استفاده روش‌مند از منابع متعدد سیره و کلام امام علی علیه السلام و سعی در ارائه تحلیلی تربیتی از آن‌ها؛ به گونه‌ای که مطالعه آن‌ها به ویژه از لحاظ روش‌شناسی تحقیق در متون دینی، برای پژوهشگران تربیتی علاقه‌مند به بهره‌گیری از منابع دینی، مفید باشد.

۳- توجه به مسایل مهم تعلیم و تربیت در دنیای معاصر و طرح و بررسی انتقادی نظریات مطرح در این زمینه، با الهام از سیره و کلام امام علی علیه السلام.

۴- بهره‌گیری شایسته از عنصر خلاقیت و ابداع از سیره و کلام نورانی امام علی علیه السلام و پرهیز از تکرار مطالب.

۵- بهره‌گیری نظام آموزش و پرورش کشور از نتایج نظری و پیشنهادهای کاربردی مطرح در مقالات.

بدیهی است که مقالات این مجموعه از نظر رعایت نکات گفته شده، در سطح یکسانی نیستند و کیفیت‌های متنوعی را در معرض قضاوت خوانندگان محترم می‌گذارند.

از سوی دیگر بررسی اجمالی فهرست عناوین و مطالب مقالات این مجموعه و مقایسه آن با اهداف برگزاری همایش و محورهای فراخوان مقالات، این واقعیت را آشکار می‌سازد که برخی اهداف، محورها و موضوعات پیشنهادی در فراخوان آغازین همایش، مکان شایسته‌ای را در این مجموعه به خود اختصاص نداده است و باید اذعان نمود که با وجود استقبال نسبتاً خوب صاحب نظران تعلیم و تربیت و علاقه‌مندان دانش پژوه در عرصه تعلیم و تربیت اسلامی از این همایش، تلاش دست اندرکاران آن نتوانسته است همه اهداف و نتایج مورد انتظار از برگزاری این نشست علمی را محقق سازد. هر چند با ملاحظه محدودیت‌های فراوان طراحی و برگزاری این همایش، به ویژه از جهت زمینه سازی برای مشارکت فعال و جدی صاحب نظران تعلیم و تربیت در ایسن گونه مجامع علمی، وجود چنین کاستی‌هایی امری اجتناب ناپذیر می‌باشد.

بنابراین، مسئولین برگزاری همایش «تربیت در سیره و کلام امام علی علیه السلام» با واقع بینی به این مهم اذعان می‌نمایند که حاصل تلاش جمعی ایشان، گام نخست در تحقق اهداف برگزاری این همایش محسوب می‌شود و پژوهشگران تربیتی علاقه‌مند به گسترش و ترویج تربیت اسلامی بر مبنای تعالیم ارزشمند مکتب اهل بیت علیهم السلام، باید در این جهت گام‌های استوار و عالمانه بعدی را متناسب با شأن والای آموزه‌های گرانقدر تربیتی مکتب علوی بردارند.

بدون تردید، نقد و بررسی علمی مقالات برگزیده همایش از سوی فرهیختگان جامعه اسلامی، گامی مهم در این راستا به شمار می‌آید که امید است استادان برجسته حوزه و دانشگاه، پژوهشگران تربیتی و مدیران و کارشناسان ارشد نظام آموزش و پرورش، با نقد منصفانه این مجموعه، پیمودن گام‌های بعدی در این مسیر را تسهیل نمایند.

در پایان این پیش‌گفتار نگارنده وظیفه خود می‌داند بر این واقعیت آشکار تأکید نماید که برگزاری «همایش تربیت در سیره و کلام امام علی علیه السلام» و موفقیت‌های نسبی آن حاصل تلاش

جمعی و خالصانه گروهی از شیفتگان مکتب تربیتی امام علی علیه السلام بوده است که در طراحی و برگزاری این نشست علمی به وجوه گوناگون همکاری و مشارکت داشته‌اند که در این میان شایسته است به طور خاص از افراد و گروه‌های زیر نام برده شود؛ با این امید که همه این عزیزان از عنایات خاص امیرالمؤمنین علی علیه السلام و دعای خیر خوانندگان محترم این مجموعه بهره‌مند شوند:

- ۱- اعضای محترم هیأت علمی همایش.
- ۲- دبیر محترم علمی همایش جناب حجة الاسلام والمسلمین اعرافی و قائم مقام ایشان فاضل محترم جناب آقای محمد علی حاجی ده آبادی.
- ۳- مسئولان محترم مؤسسات همکار در برگزاری همایش:
 - پژوهشکده حوزه و دانشگاه، به ویژه دانش پژوهان گروه علوم تربیتی.
 - مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، به ویژه گروه علوم تربیتی آن مؤسسه و با سپاس از در اختیار قرار دادن مکان برگزاری اجلاس همایش.
 - پژوهشکده تعلیم و تربیت، به ویژه گروه تعلیم و تربیت اسلامی.
 - دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- ۴- مسئولین محترم وزارت آموزش و پرورش به ویژه جناب آقای عبادی معاون محترم پرورشی و نیز ادارات کل حوزه معاونت پرورشی که با حمایت و پشتیبانی همه جانبه خود از آغاز تا انجام این فعالیت، زمینه‌ساز برگزاری موفق آن بودند.
- ۵- ستاد بزرگداشت سال امام علی علیه السلام، به ویژه اعضای محترم کمیته علمی.
- ۶- صاحب نظران، استادان و دانش پژوهان حوزه و دانشگاه و کارشناسان فرهیخته آموزش و پرورش که با ارایه چکیده مقاله، نگارش اصل مقالات و شرکت در گفتگوی علمی و حضور فعال در اجلاس همایش، موجب رونق قابل توجه این نشست علمی شدند.
- ۷- مدیران کل، معاونان محترم پرورشی و اعضای محترم شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان‌ها و کارشناسان و مربیان برگزیده وزارت آموزش و پرورش که با حضور و حمایت قابل توجه خویش از برگزاری همایش، شیفتگی و ارادت خود را به امام علی علیه السلام و مکتب تربیتی آن امام همام نشان دادند.
- ۸- اداره کل آموزش و پرورش استان قم و نواحی تابعه.
- ۹- مسئولین و همکاران مرکز مطالعات تربیت اسلامی که نقش اصلی را در طراحی و تمهید مقدمات اجرایی، تبلیغی و انتشارات این همایش بر عهده داشته‌اند:

جناب آقای عسگر ملکی بیرجندی مسئول برگزاری همایش، جناب آقای دکتر حسین خنیفر مسئول دبیرخانه همایش، و برادران ارجمند همکار در بخش‌های مختلف اجرایی، آقایان: شفیعی، تقی‌دخت، رضائی، اخوی، اسلامی، اسکندانی، مولوی، کوه‌پیما، روح‌الله حاجی، موسوی، رستاری، محبی، عقیقی، جعفری و... که هر یک به فراخور مسئولیت‌های محوله، تمام توان خویش را در انجام به موقع امور و زمینه‌سازی برگزاری هر چه بهتر همایش به کار گرفتند. خداوند همه این عزیزان را توفیق روزافزون عنایت فرماید.

علیرضا صادق‌زاده قمصری
مسئول مرکز مطالعات تربیت اسلامی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی